

امنیت دریایی

جمهوری اسلامی ایران در دریای خزر

مؤلف:

غلامرضا طحانی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱۴۰۲

سرشناسه	طحانی، غلامرضا، ۱۳۴۷
عنوان و نام پدیدآور	امنیت دریایی جمهوری اسلامی ایران در دریای خزر/ مولف غلامرضا طحانی؛ ویراستار سامان آزاد.
مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	۳۲۱ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۵۳۵۰-۴۵-۸ ریا ۱۴۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	دریای خزر Caspian Sea
موضوع	امنیت ملی — دریای خزر، منطقه National security -- Caspian Sea Region
موضوع	حقوق دریاها — دریای خزر، منطقه Law of the sea -- Caspian Sea Region
موضوع	دریای خزر — جغرافیای تاریخی Caspian Sea -- Historical geography
شناسه افزوده	دریای خزر — جنبه‌های استراتژیکی Caspian Sea -- Strategic aspects
رده بندی کنگره	DSR۲۱۶۰ : دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس
رده بندی دیویی	۱۴/۹۵۵ :
شماره کتابشناسی ملی	۹۴۱۴۱۱۸ :
اطلاعات رکورد	فیبا

عنوان: امنیت دریایی جمهوری اسلامی ایران در دریای خزر

نویسنده: غلامرضا طحانی

صفحه آرای: سبحان فرشادفر

طراح جلد: علی ناصری

ناشر: انتشارات دافوس آجا

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۳۲۱ ص

نوبت چاپ: چاپ اول

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲

چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۱.۴۰۰.۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۰۲۱ ، ۰۲۱ - ۶۶۴۷۰۴۸۶

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلف می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مآخذ بلامانع است).

۱۵.....	مقدمه
۳۱.....	فصل اول جغرافیای دریای خزر و ارائه چارچوب نظری
۳۲.....	مشخصات دریای خزر
۳۴.....	ابعاد جغرافیایی دریای خزر
۳۵.....	اقلیم دریای خزر
۳۷.....	آب‌های ورودی دریای خزر
۳۷.....	حوضه‌های آبریز دریای خزر
۳۹.....	جزایر دریای خزر
۴۲.....	آبزیان دریای خزر
۴۷.....	فصل دوم حقوق بین‌الملل دریاها در دریاهای آزاد و بسته
۴۸.....	اهمیت دریا
۴۹.....	حقوق بین‌الملل دریاها
۴۹.....	پیشینه حقوق دریاها
۵۱.....	قوانین بین‌المللی ناظر بر تفکیک مرزها در دریا
۵۳.....	مفهوم و مصادیق حقوقی دریای بسته
۵۳.....	کلیات
۵۳.....	تشریح مصادیق حقوقی دریای بسته
۵۶.....	چگونگی همکاری دولتهای حاشیه دریاهای بسته و نیمه‌بسته
۵۷.....	حقوق ج.ا. ایران در دریای خزر (سطح- زیر سطح- زیر بستر دریا)
۶۰.....	مفهوم قدرت دریایی
۶۲.....	بنیادهای قدرت دریایی
۶۲.....	عرصه‌های نقش‌آفرینی نیروی دریایی
۶۴.....	تشریح انواع نیروهای دریایی جهان

۶۷	کشتیرانی و حمل و نقل دریایی
۶۷	حمل و نقل دریایی و اقتصاد جهانی
۶۹	مفاهیم کاربردی
۷۰	نسل‌های بنادر در حوزه حمل و نقل دریایی
۷۱	ثروت و تجارت دریایی
۷۳	فصل سوم امنیت و محیط امنیتی در دریای خزر
۷۴	مفهوم امنیت و امنیت ملی
۷۵	تشریح محیط امنیتی
۷۶	جغرافیا و محیط امنیتی
۷۸	ویژگی‌های محیط امنیتی
۷۹	شماتیک و ویژگی‌های محیط امنیتی
۸۰	چارچوب مفهومی
۸۳	فصل چهارم سیاست و جغرافیا در دریای خزر
۸۴	ژئوپلیتیک
۸۴	ژئوپلیتیک و سیاست خارجی
۸۴	ژئواکونومی
۸۶	ژئوپلیتیک انرژی
۸۶	دیپلماسی هوشمند
۹۱	دیپلماسی اقتصادی
۹۲	دیپلماسی دریایی
۹۲	دیپلماسی فرهنگی
۹۳	پیشینه موافقت‌نامه‌ها و توافق‌نامه‌های ایران در دریای خزر
۹۴	عهدنامه سن‌پترزبورگ

۹۴.....	پیمان نامه رشت
۹۴.....	پیمان نامه صلح گلستان
۹۵.....	عهد نامه ترکمانچای
۹۶.....	پیمان نامه دوستی و مودت
۹۸.....	موافقت نامه ایران و شوروی (سابق) ۱۹۲۷ میلادی
۹۹.....	پیمان سال ۱۹۳۵ «استقرار، بازرگانی و ناوبری»
۱۰۰.....	پیمان سال ۱۹۳۹ بازرگانی و دریانوردی میان ایران و شوروی (سابق)
۱۰۱.....	اسناد حقوقی منعقدۀ مرتبط با دریای خزر پس از فروپاشی شوروی
۱۰۳.....	فصل پنجم ائتلاف های اقتصادی و امنیتی مرتبط با دریای خزر
۱۰۴.....	ائتلاف های منطقه ای دریای خزر
۱۰۵.....	جامعه کشورهای مستقل همسود (مشترک المنافع)
۱۰۷.....	اتحادیه گوام
۱۰۸.....	اتحادیه آسیای مرکزی
۱۰۹.....	سازمان همکاری های اقتصادی اکو
۱۱۱.....	سازمان همکاری شانگهای
۱۱۳.....	طرح راه گذر (کریدور) شمال - جنوب
۱۱۵.....	سازمان سیکا
۱۱۶.....	طرح یک کمربند - یک جاده
۱۱۷.....	طرح گوبل
۱۱۷.....	برنامه انتقال میان دولتی نفت و گاز (اینو گیت)
۱۱۸.....	سازمان پیمان امنیت جمعی
۱۱۹.....	سازمان مشارکت برای صلح ناتو
۱۲۱.....	طرح گارد یا نگهبان خزر / بریگاد خزر

نیروی واکنش سریع دریای کاسپین (کاسفور)	۱۲۳
فصل ششم محیط‌شناسی دریای خزر	۱۲۷
کشورهای پیرامونی دریای خزر	۱۲۸
معرفی کشور جمهوری اسلامی ایران	۱۳۰
همسایگان کشور جمهوری اسلامی ایران	۱۳۳
بنادر اقتصادی ج.ا. ایران	۱۳۵
جمعیت ج.ا. ایران	۱۳۶
عوامل فرهنگی ج.ا. ایران	۱۳۶
عوامل اقتصادی ج.ا. ایران	۱۳۷
عوامل سیاسی ج.ا. ایران	۱۴۰
ظرفیت‌های علمی و فناوری ج.ا. ایران	۱۴۱
ایران و رژیم حقوقی دریای خزر	۱۴۱
روابط جمهوری اسلامی ایران با همسایگان دریای خزر	۱۴۳
معرفی جمهوری فدراتیو روسیه	۱۴۷
موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک جمهوری روسیه	۱۴۹
عوامل اقتصادی جمهوری روسیه	۱۵۲
منابع طبیعی و انرژی روسیه	۱۵۵
سیاست خارجی روسیه	۱۵۷
اولویت سیاست خارجی روسیه	۱۵۸
اهداف سیاست خارجی روسیه در دریای خزر	۱۵۹
دکترین دریایی روسیه در دریای خزر	۱۶۲
عوامل نظامی - امنیتی جمهوری فدراتیو روسیه	۱۶۴
رهنامه نظامی جمهوری فدراتیو روسیه (دکترین)	۱۶۷

مقدمه

یکی از کلیدی‌ترین و با دوام‌ترین مسائل زندگی بشر، دغدغه تأمین امنیت است. بررسی روند تکامل جوامع بشری نشان می‌دهد که متناسب با رشد و پیشرفت اجتماعی، علمی، فناوریانه، صنعتی، اقتصادی و سیاسی انسان‌ها؛ رویکرد^۱ به مسئله امنیت و دفاع نیز تغییر و تکامل یافته است. جهان امروز سرشار از تغییرهای شتابان و دگرگونی‌های شگرف است و لذا محیط آینده، دیگر تداوم بی‌کم و کاست حال و گذشته نیست. در این عرصه، پابرجایی بلندمدت و تغییر سوگیری‌های کلان نیازمند توجه ویژه به این تغییرها و دگرگونی‌هاست. تضمین امنیت و منافع یک ملت نیازمند تسلط و اشراف بر محیط آینده است. تمامی نظام‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی ملی نیازمند شناختی قابل اتکا از جهان آینده هستند تا بتوانند سیاست‌های ملی و تصمیم‌های خود را بر مبنای آن تدوین و پیامدهای حاصل از آن را پیش‌بینی کنند. یعنی تلاش برای ساختن آینده‌ای مطلوب که قطعاً عرصه رقابت و تنازع قدرت‌ها و کنش‌گران مختلفی با روابط گاه رقابتی و گاهی خصمانه می‌باشد که این مهم امری حیاتی در تضمین امنیت ملی کشورها محسوب می‌گردد.^۲ از نظر آقای رابرت دی‌کاپلان^۳ قطعاً روی زمین، بهترین مکان برای درک حال حاضر و حتی پاسخ به سؤالاتی در مورد آینده (توجه به جغرافیا) می‌باشد.^۴ دریاچه خزر

1- approach

۲- پدرام، عبدالرحیم - صادقی، امیر - اسماعیلی، محمدصادق - مقاله روند پژوهی مؤلفه‌های امنیتی تأثیرگذار بر آینده جهان -

فصل‌نامه محیط دفاعی بین‌الملل - سال اوّل - شماره یک - سال ۱۳۹۴ - ص ۳۴

۳- رابرت دی‌کاپلان (ترجمه دکتر محمدحسن خضری - محبوبه نیک فرجام) - انتقام جغرافیا - نشر انتخاب - مؤسسه مهر - چاپ

دوم - تهران - سال ۱۳۹۹ - ص پیش‌گفتار

4- What the map tells us about coming conflicts and the battle against fate.

(باقیمانده دریای پاراتیس^۱) از دریای سیاه و مدیترانه جدا شده^۲، شاید تا بدین حد برای ساحل نشینان خزر به ویژه ایرانیان، پُر اهمیت و حساس نبوده است.^۳

دریای خزر (کاسپین) به دلیل منابع هیدروکربنی و نزدیکی جغرافیایی با کشورهای صنعتی اروپایی و کشورهای رو به رشد آسیایی و همچنین مجاورت با گذرگاه بزرگ ترانزیت انرژی در جهان یعنی خلیج پارس، موقعیت حساسی در جغرافیای سیاسی و اقتصادی قدرت‌های بزرگ و کشورهای پیرامونی‌اش در قرن بیست و یکم به خود اختصاص داده است.^۴ جغرافیا، اساسی‌ترین عامل در سیاست خارجی دولت‌هاست، زیرا از همه عوامل دیگر پایدارتر است. دولت‌ها می‌آیند و می‌روند ولی دریاها و کوه‌ها همچنان هستند.^۵ کشور جمهوری اسلامی ایران به لحاظ موقعیت جغرافیایی در جنوب غرب آسیا قرار دارد و بخش وسیعی از فلات ایران را در بر گرفته است. همجواری با دو پهنه آبی در شمال (دریای خزر) و جنوب (خلیج فارس و دریای عمان) موقعیت خاصی به کشورمان بخشیده؛ به گونه‌ای که در مرکز ثقل^۶ یکی از بزرگ‌ترین شبکه‌های ارتباطی جهان قرار گرفته و همچون پلی، اروپا را به خاور دور و همچنین کشورهای آسیای مرکزی و ماورای قفقاز را به جنوب وصل می‌کند.^۷

1- paratethys

۲- تقریباً دویست و پنجاه میلیون سال پیش

۳- نویسنده، محمدباقر - دریاچه خزر در قرن ۲۱ (رویکرد اقتصادی - حقوقی) - مجمع تشخیص مصلحت نظام مرکز تحقیقات استراتژیک پژوهشکده تحقیقات استراتژیک گروه پژوهشی اقتصاد - تهران - سال ۱۳۸۷ - ص ۱ مقدمه

۴- بوزان، باری - ویور، الی - ترجمه رحمن قهرمان‌پور - مناطق و قدرت‌ها ساختار امنیت بین‌المللی - انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی وزارت علوم تحقیقات و فناوری - تهران - سال ۱۳۹۸ - ص ۸

۵- رابرت دی کاپلان (ترجمه دکتر محمدحسن خضری - مجوبه نیک فرجام) - انتقام جغرافیا - نشر انتخاب - مؤسسه مهر - چاپ دوم - تهران - سال ۱۳۹۹ - ص ۲۸

6- The center of gravity of an armed force refers to those sources of strength or balance.

۷- پورمهرانی، مهرا - چالش‌های ژئوپلیتیکی ایران در مرزهای پیرامونی - نشر نوآور - تهران - سال ۱۳۸۹ - ص ۴۰